

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΟΡΑΛΗΣ ΣΧΕΔΙΑ 1934-1994

Η ζωγραφική δεν είναι έτοιμη, δηλαδή δεν υπάρχει στη φύση για να την πάρεις και να την αντιγράψεις. Πρέπει να δημιουργήσεις μια σύνθεση. Παίρνεις τα στοιχεία από τη φύση, τα οργανώνεις και τα ισορροπείς. Πρέπει λοιπόν να οργανώσεις το έργο με τρόπο ώστε να ζει ζωγραφικά και να μεταδίδει τα συναισθήματά σου. Διότι το έργο πρέπει να ζήσει από μόνο του. Έχει δικούς του κανόνες...

I. ΜΟΡΑΛΗΣ

Μορφή, 1949

Το σχέδιο στην τέχνη του Γιάννη Μόραλη

Ο κόσμος του σχεδίου είναι μια εικαστική περιπέτεια, ένα παιχνίδι που επιτρέπει στον καλλιτέχνη να αποτυπώσει ένα φευγαλέο συναίσθημα, μια στιγμή, μια εικόνα, ένα όνειρο, επιτρέποντάς του να ταξιδέψει σ' άγνωστους δρόμους. Του παρέχει ελευθερία και απόλαυση αλλά ταυτόχρονα τον βοηθάει να εξασκηθεί στους κανόνες της ζωγραφικής και της γεωμετρίας που βρίσκονται πίσω από μία σύνθεση.

Μέσω του σχεδίου μπορεί να καταγράψει φευγαλέες σκέψεις, μη συνειδητές αναμνήσεις και κρυμμένα συναισθήματα. Τα σχέδια ενός δημιουργού συνθέτουν ένα είδος αυτοβιογραφικού ημερολογίου, μέσα από το οποίο ξεπροβάλλουν ιστορίες, που ίσως κάποτε εμφανιστούν στη σύνθεση ενός πίνακα.

Ας περιηγηθούμε, λοιπόν, σ' έναν τέτοιο μικρό θησαυρό σχεδίων που μας επιτρέπει να ανακαλύψουμε την πορεία ενός καλλιτέχνη, ο οποίος μέσα από μια διαρκή αναζήτηση 70 περίπου χρόνων κατόρθωσε να καταγράψει την εποχή του και, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Μ. Χατζιδάκις, να «μετασηματιστεί σε ποιητή». Και ο ποιητής Οδ. Ελύτης σημειώνει

...με ένα ολιγοψήφιο αλφάβητο στα χέρια του, όπου τα στοιχεία που επανέρχονται περισσότερο είναι οι δύο αντίθετες καμπύλες, η ώχρα και το μαύρο, επέτυχε... να μετατρέψει την ομιλία των πραγμάτων σε οπτικό φαινόμενο κατά τρόπο μοναδικό μέσα στη σύγχρονη ελληνική τέχνη.

Ας ακολουθήσουμε μερικά από τα χνάρια του Μόραλη που μέσα από την τέχνη του «ύμνησε τον άνθρωπο και τη λαχτάρα του να αγγίζει κάποτε, έστω και στα όνειρα, και μέσα από τη συνείδηση του πόνου, της φθοράς και της θνητότητας, την ομορφιά της ζωής» και μας έμαθε ένα καινούργιο τρόπο «να βλέπουμε, να αντιλαμβανόμαστε και να θαυμάζουμε τον κόσμο».

Σημειώσεις ενός ζωγράφου

Ο Γιάννης Μόραλης γεννήθηκε το 1916 στην Άρτα και σύμφωνα με τα λεγόμενά του:

...από μικρός ήρθα σε επαφή με τη ζωγραφική διότι μία από τις αδελφές της μητέρας μου ζωγράφιζε. ... ανέβαινα στο δωμάτιο της, μύριζα τις μπογιές, το μουσαμά και μου άρεσαν πάρα πολύ. Μια μέρα πήρα ένα σωληνάριο, πήγα σ' ένα άλλο δωμάτιο κι εκεί σχεδίασα τα δικά μου...

Σύνθεση 9 σχεδίων, 1941-7

Σημειώσεις, Αίγινα 1950

...δεν ζωγράφιζα επηρεασμένος από την ελληνικότητα... είναι οι μνήμες και τα βιώματα ενός ανθρώπου που έζησε μέσα σε αυτούς τους χώρους, που βγαίνουν υποσυνείδητα και εκφράζονται με σύγχρονο τρόπο.

Μία ωραία αίσθηση, ένα άρωμα από το δωμάτιο ενός αγαπημένου ανθρώπου στάθηκε η αφορμή για να αρχίσει ο Γιάννης Μόραλης να σχεδιάζει. Το τυχαίο αυτό γεγονός ήταν η αρχή μιας συνεχούς αναζήτησης για τη ζωή, την τέχνη, το μυστήριο της φύσης και του έρωτα. Κοιτάζοντας τις ζωγραφικές του σημειώσεις, τα σχέδιά του, είναι σα να ρίχνουμε κρυφές ματιές στο ημερολόγιο και στα όνειρά του. Γυναίκες σε κίνηση, γνώριμες ή φευγαλέες, μνήμες από το αγαπημένο του νησί, την Αίγινα, ένα παράθυρο ανοιχτό ή κλειστό, ένα караβάκι, χρώματα ανακατεμένα με συναισθήματα καταγράφονται και αποτελούν πηγές έμπνευσης για μελλοντικές ιστορίες που θα διηγηθεί με τις ελαιογραφίες του.

Μπορείς να καταγράψεις μερικές από τις πηγές έμπνευσης του καλλιτέχνη;

Μπορείς να θυμηθείς δικές σου στιγμές που θα ήθελες να τις χρησιμοποιήσεις για μια καλλιτεχνική σου δημιουργία;

Η δημιουργία μιας Σύνθεσης μέσα από τη θύμηση ενός ονείρου

Το έργο Σύνθεση, το είδα στον ύπνο μου. Μόλις ξύπνησα έκανα το προσχέδιο, μια κοπέλα να κάθεται, η άλλη να μπαίνει μέσα. Αλλά έπρεπε να το διατυπώσω ζωγραφικά. Δηλαδή μπορείς μεν συναισθηματικά να ξεκινήσεις από κάπου, αλλά πρέπει μετά να μπορείς να το «παγώσεις» για να το εκφράσεις με τη γλώσσα της ζωγραφικής... Δηλαδή δεν έβρισκα αυτό που αισθανόμουν. Και αξίζει τον κόπο να δείτε το τελευταίο, το οριστικό. Πόσες δοκιμές είχα κάνει! Τα ενδιάμεσα είναι σπουδές, προτομιασίες, που κατέληξαν στο οριστικό, μετά από δέκα χρόνια, το 1958. Η ζωγραφική έχει τις δυνατότητές της. Είναι ένα γεγονός που έχει τους νόμους του. Αυτό που θες να εκφράσεις με τη ζωγραφική γλώσσα είναι μια διαδικασία πολύ σύνθετη.

Προσχέδια για τη Σύνθεση Α', 1949-58

Σύνθεση Α', 1949-58.
Λάδι σε μουσαμά, 81 x 65 εκ.

Έχετε αναρωτηθεί ποτέ πώς γεννιέται μια σύνθεση και πόσο την επεξεργάζεται ο δημιουργός μέχρι να πάρει την οριστική της μορφή; Μέσα από τα παραπάνω σχέδια μπορεί κανείς να διαπιστώσει τη διαρκή αναζήτηση του Μόραλη ώσπου να οργανωθούν οι ιδέες του και να αποτυπωθεί το ουσιαστικό, η δική του αλήθεια. Για τον Μόραλη, τα σχέδια έχουν αυτόνομη πορεία, υπάρχουν μέσα στη σκέψη του. Απέφευγε όμως να τα συμβουλευτεί όταν ξανάρχιζε να δουλεύει ένα έργο, ακόμα κι αν είχαν περάσει πολλά χρόνια, θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο θα σήμαινε αντιγραφή. Για εκείνον, το σχέδιο υπήρχε στο μυαλό του και το χρησιμοποιούσε σαν υλικό για την τελική δημιουργία ενός πίνακα, έχοντας αφαιρέσει τα περιττά. Θα έλεγε κανείς ότι η γέννηση μιας σύνθεσης του Μόραλη είναι σαν τη γέννηση μίας μουσικής σύνθεσης όπου τα στοιχεία μπαίνουν σταδιακά: μια μορφή καθισμένη και αργότερα άλλη μία, όρθια· το πράσινο μετατρέπεται σε κόκκινο· το μαύρο, το κεραμιδί και η ώχρα συμπληρώνουν τη σύνθεση μέχρι να ακουστεί η μελωδία που έχει ονειρευτεί, ακόμα κι αν αυτό το ταξίδι κρατήσει δεκαετίες.

Παρατηρώντας το έργο *Σύνθεση Α'* και διαβάζοντας τα λόγια του Μόραλη, τί είναι αυτό που σε συγκινεί περισσότερο;

Γεωμετρία, αφαίρεση, ελευθερία

...δεν είναι ακριβώς γεωμετρία αλλά η ανάγκη μου να πιάσω τη ζωγραφική από την αρχή, από την πρώτη πράξη... Η γεωμετρικότητα για την οποία μιλάμε, προέρχεται από αυτή ακριβώς την ανάγκη μου να κρατήσω το ουσιαστικό· όσο για το στολίδι, εάν χρειάζεται το προσθέτεις σε μικρές δόσεις ώστε να μη καταστραφεί το ουσιαστικό. Διότι όλα τα στοιχεία του έργου πρέπει να συνυπάρχουν..., να υπάρχει ένας διάλογος. Το ιδανικό έργο είναι αυτό από το οποίο δεν μπορείς ούτε να πετάξεις κάτι ούτε να προσθέσεις κάτι... Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι δέχεσαι επιδράσεις, αλλά πρέπει να διωλιστούν ώστε να βρεις τη δική σου γλώσσα... Θέλω τα έργα μου να είναι όπως και εγώ, ελεύθερα...

Προσχέδια για *Το νησί*, 1976

Το νησί, 1976. Ακρυλικό σε μουσαμά, 114 x 165 εκ.

...ο Καβάφης δούλενε πολύ τα ποιήματά του, έγραφε και ξαναέγραφε το ίδιο ποίημα. Κι εμένα μου αρέσει πάρα πολύ αυτή η χειρονομία, να σκίζω και να πετώ τα προσχέδια.

Η διαδρομή του Μόραλη υπήρξε μια διαρκής αναζήτηση της αλήθειας και της ελευθερίας. Μέσα από έναν συνεχή διάλογο με τις φόρμες και τα χρώματα, και μέσα από τη διαδικασία της αφαίρεσης, το συναίσθημα δυναμώνει, τα σχήματα απλοποιούνται και προβάλλουν απαλλαγμένα από οτιδήποτε περιττό.

Στα ακόλουθα προσχέδια, το μπλε χρώμα θα πάρει τελικά τη θέση του καφέ και του μαύρου, το νησί θα ξεπροβάλλει με τη μορφή ενός γυναικείου σώματος που θυμίζει κυκλαδικό ειδώλιο και στον θεατή θα επιτραπεί να δει το έργο όπως το επιθυμεί, να προσθέσει τις δικές του πιναελές και αναμνήσεις, να ξαναβρεθεί «στα νησιά και τις θάλασσες της παιδικής του ηλικίας».

Εσύ, ως θεατής, τι συμπεράσματα θα μπορούσες να βγάλεις παρατηρώντας τα προσχέδια για το έργο *Το νησί* σε σχέση με τον πίνακα; Τί συναισθήματα σου μεταδίδουν;

Πώς αντιλαμβάνεσαι τα λόγια του Μόραλη για την ανάγκη του να κρατήσει το ουσιαστικό και να αφαιρέσει τυχόν στολίδια;

Πώς σου φαίνεται το ότι ένας τόσο σπουδαίος ζωγράφος δεν διστάζει καμιά φορά να σκίσει και να πετάξει τα προσχέδιά του;

Επιθαλάμια, Έλξη, Έρωτας

Τα Επιθαλάμια ήξερα ότι είναι τραγουδία ερωτικά, δηλαδή αυτά που τραγουδούν συγγενείς και φίλοι έξω από το δωμάτιο των νεονύμφων.

Ένα από τα θέματα που διατρέχουν ολόκληρο το έργο του Μόραλη από τη δεκαετία του 1960 μέχρι σήμερα είναι ο έρωτας. Οι σκηνές από την προετοιμασία του γάμου στην αρχαία Ελλάδα που έβλεπε στα αγγεία και η θεματολογία των τραγουδιών ενέπνευσαν μια σειρά από έργα τα οποία ονόμασε αργότερα «επιθαλάμια». Στα *Επιθαλάμια* εξελίσσεται με ένταση η πορεία προς την αφαίρεση και μέσα από αυτή τη διαδικασία ο ζωγράφος προβάλλει το μυστήριο του έρωτα.

Μελέτες για το τρίπτυχο *Επιθαλάμιο*, 1968

Επιθαλάμιο, 1968, λάδι σε μουσαμά, τρίπτυχο 100 x 250 εκ.

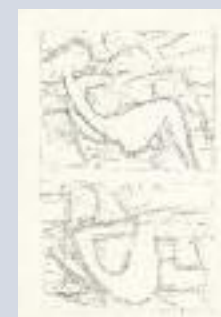

Προσχέδια για το έργο «*Γυμνό*», 1975.

Γυμνό, 1975. Ακρυλικό σε μουσαμά, 81 x 65 εκ.

Διατρέχοντας την τέχνη του από τη δεκαετία του 1970 και μετά συμπεραίνουμε πως μέσα από τα ερωτικά του έργα ο Μόραλης «συνεχίζει να αναπλάθει την ανθρώπινη μορφή και, ενισχύοντας την αρμονία της σύνθεσης και τονίζοντας παράλληλα την αίσθηση της κίνησης και του ρυθμού, δημιουργεί ένα νέο σύστημα μορφών».

Προσχέδια για το *Ερωτικό*, 1981

Ερωτικό, 1981. Ακρυλικό σε μουσαμά, 130 x 162 εκ.

Μέσα από αυτή την πορεία οι μορφές χάνουν τα χαρακτηριστικά τους, οι φόρμες και τα σχήματα απλοποιούνται και «το κάθε έργο αποτελεί εξέλιξη και συνέχεια του προηγούμενου» κρατώντας συμπτυκνωμένη την ουσία και την αλήθεια του. Με τη διαδικασία της αφαίρεσης, ο Μόραλης αναδεικνύει το ουσιαστικό και προβάλλει την ιερότητα του έρωτα «οπτικοποιώντας» το μυστήριο της ύπαρξης.

Αυτό δεν πρέπει ποτέ να το ξεχνάμε, ότι και στη ζωγραφική υπάρχει αυτό το αστάθμητο στοιχείο, το μυστήριο. Αυτό παλεύεις να το συλλάβεις... άμα δεις ότι πλησιάζεις, τότε λες: Εντάξει, εδώ σταματώ.

Τί καινούριο σου έδωσε η περιήγηση στα μονοπάτια της σκέψης του Μόραλη μέσα από τα σχέδιά του;